

Pecze Anna

· Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Településépítészeti Tanszék,
 · Tájépítészet és Tájökológiai Doktori Iskola
 · peczeanna@gmail.com

VAJDASÁGI FALVAK A TISZA MENTÉN

Hungarian Villages by the Tisza

Vojvođanska naselja uz tok Tise

A tanulmány a vajdasági településhálózat kialakulását, fejlődését, felosztását vizsgálja, a teljesség igénye nélkül, tíz Tisza menti falu példáján. A vajdasági településfejlődés ugyanúgy, mint a magyarországi, négy fejlődési korszakra bontható: a Szent István által törvénybe iktatott templomos falvak – a középkori települések, a török hódoltság korszaka, a török utáni ütemes településfejlődés és átszervezés korszaka és a trianoni békeszerződés utáni korszak. A tanulmány külön figyelmet fordít a falvak kialakulásának hatótényezőire. Kőszegfalvi és Loydl hét hatótényezője közül a tanulmány hármat emel ki, a táji adottságokat, a közlekedést és életet, valamint a szocializációt. Ezen tényezők alakítják ki a településeket meghatározó elemeket, a főutcat és a főteret, melyek később szimbolikus jelleggel bírnak.

Kulcsszavak: falu, vajdasági faluhálózat, faluszerkezet, utcakép, főutca, főter

Vajdaság Szerbia északi, Magyarországgal határos részén található, részben magyarok által lakott terület, közigazgatásilag autonóm tartomány. A 21 500 km² területű régiót három folyó, a Duna, a Tisza és a Száva három földrajzi régióra osztja: Bácskára (Közép- és Dél-Bácska), Bánátra (Nyugat-Bánság) és Szerémségre (Kelet-Szerémség). 36 község¹ alkotja, melyekhez 306 falu tartozik. A Tisza mellett 20 település található, két város és öt kisváros², illetve 13

¹ Község Szerbiában: mint sok más országban, a közigazgatási rendszer területi és szervezeti alapegysége. (Szerbiában 122 község van, ebből Közép-Szerbiában 83, Vajdaság Autonóm Tartományban 39.)

Község Magyarországon: település-földrajzi szempontból lehet város, falu, város a környező falvakkal vagy falvak csoportja. Magyarországon és Romániában ugyanakkor 1950 óta a városokat nem nevezik községnek, ezért a község szó csak falusi közigazgatási alapegységre vonatkozik. A községet a falu fogalmától az különbözteti meg, hogy a község jogi és politikai kategória, míg a falu településföldrajzi fogalom. Magyarországon a kettő a közbeszédben gyakran összerosódik.

² Egyes források szerint város jellegű település.

falu. Ebből a 13 faluból a tanulmány, a teljesség igénye nélkül, 10 falu fejlődéstörténetét és utcaszerkezetét vizsgálja.

Bácska és Bánát a Nagy-Magyar-Alföld déli része, az eurázsiai sztyeppék legnyugatibb területe. A lösz és homok borította síkság kiváló termőterülettel rendelkezik. Az elenyésző szintkülönbségeket javarészt a folyók munkája alakította.

A vizek minduntalan vonzották az embert, mert nélkülözhetetlen az életben maradáshoz. Ezzel együtt megtanultak bánni is vele, mert amilyen áldás, olyan veszélyes is tud lenni. A vízgazdálkodás évezredek óta fontos a társadalom, a települések életében.

Bácska³, Bánát⁴ és Szerémség⁵

(a Vajdasághoz tartozó területek késsel, míg a régiók Magyarországhoz, Romániához, illetve Horvátországhoz tartozó részei sárgával vannak jelölve)

Az elemzés tárgya a *tradicionális* (MEGGYESI 2008) vajdasági települési kultúra, külön figyelmet fordítva a falvak fejlődéstörténetének, mert Vajdaságban, ugyanúgy mint Magyarországon, nem a klasszikus európai értelemben vett városi polgárság, hanem elsősorban a falusi, majd a mezővárosi értelmiség vált a fejlődés hordozójává. Ez a réteg életmódjának átalakulása ellenére is képes volt a paraszti hagyományok megőrzésére és folytatására, amivel nemcsak a

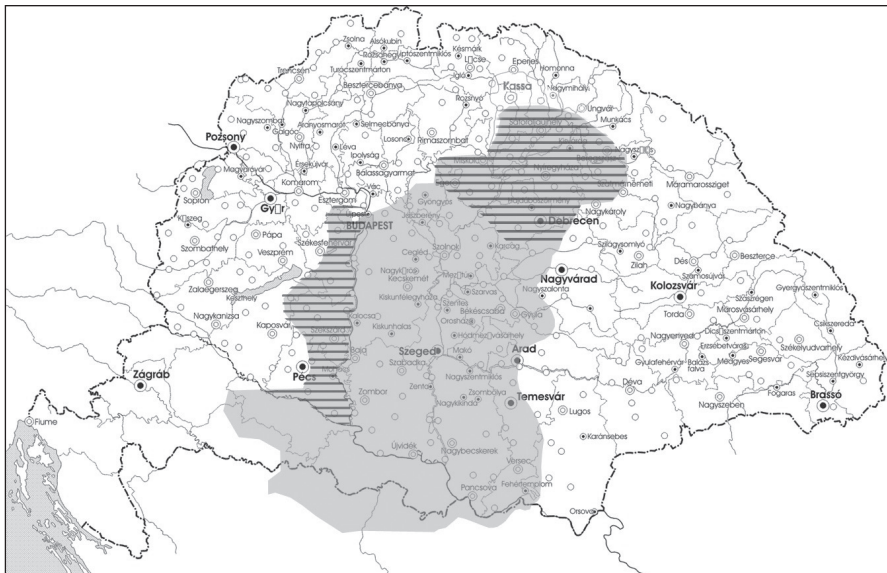
³ Az Alföld déli része. Területének 85%-a Szerbiához (Dél-Bácska) – sraffozott rész, 14%-a Magyarországhoz (Észak-Bácska) – sárgával jelölt rész, 1%-a pedig Horvátországhoz tartozik.

⁴ A Bácska nagyobb része, a Temesköz (más néven Bácska-alföld) az Alföldhöz tartozó sík vidék, míg a terület délkeleti részét a Bácska-hegyvidék foglalja el. A régió három államhoz tartozik: a nagyobbik része a Kelet-Bácska (sárgával jelölt rész), amely Románia területéhez tartozik, a kisebbik részét kitevő Nyugat-Bácska (sraffal jelölt rész) a szerbiai Vajdaság területén helyezkedik el.

⁵ Szerémség történeti-földrajzi régió a mai Horvátország (sárgával jelölt rész) és a mai Szerbia (sraffal jelölt rész) területén helyezkedik el, a földrajzi régió területe nagyjából megegyezik az egykori Szerém vármegye területével.

vajdasági, hanem a magyar vidéki urbanizációnak is sajátos ízt adott (MEGYGYESI 2008).

Ha egy pillantást vetünk az Alföld térképére, két dolog fog rögtön feltűnni. Az egyik, hogy a Duna–Tisza közén elszórtan, egymástól nagy távolságra nagy „parasztvárosok” területek el, míg a Nyírségen túl, különösen a Szamosközön és a Tiszaháton sűrű apró települések vannak.

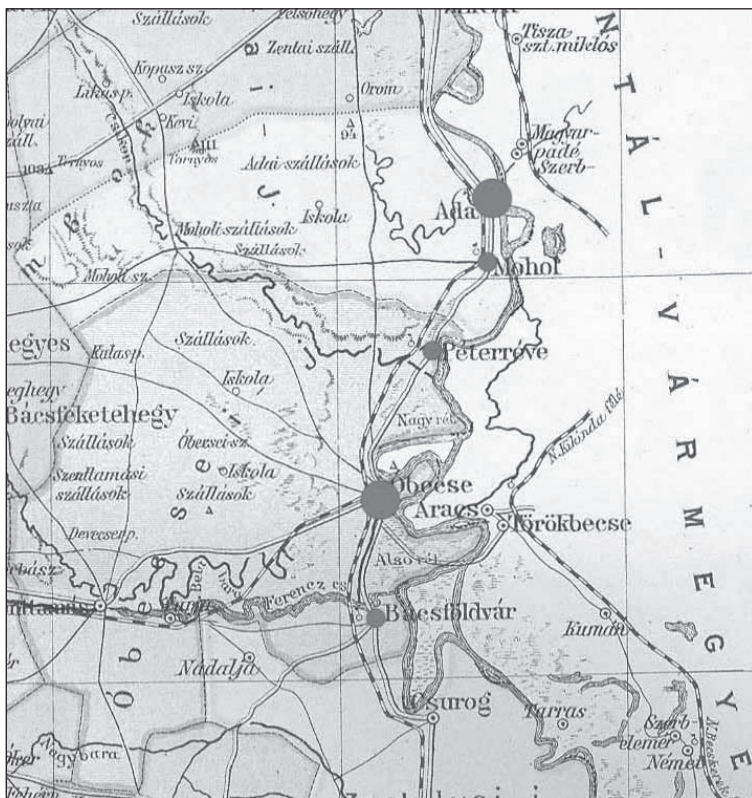

A srraffal jelölt részek az Alföld „tipikus” aprófalvas területei, a zölddel jelölt terület pedig a „parasztvárosokkal” és tanyákkal átszótt táj⁶

A másik, hogy az Alföldnek legalább kétharmadán tanyákat találunk. A folytonos háborúk miatt a lakosok lassanként a védettebb helyekre tömörültek. Ezen települések határa igen nagy, s ilyen nagy területű közösségekben nem lehetett a településből földet művelni, így tehát az emberek rátelepedtek a szántóföldjeikre, és új település-földrajzi formát hoztak létre, a tanyavilágot (GYÖRFFY 1943).

A tanyarendszer gazdaságra gyakorolt hatása jelentős, ám egyben a társadalmi élet visszafejlődését jelentette. A XVI. századig apró- és törpefalvak jellemezték az Alföld déli részét. A török hódoltság korában a falvak lakosai a városokba tömörültek, megritkítva ezzel a településhálózatot.

⁶ Saját készítésű ábra.

Az ábra az Óbecséhez, Péterrévéhez és Bácsföldvárhoz, illetve Adához és Moholhoz tartozó területet mutatja be, az egykori tanyavilággal⁷

Ahhoz, hogy belekezdjünk egy települeselemzésbe, először is tisztáznunk kell, hogy milyen tényezők alapján osztjuk fel a településeket, illetve, hogy milyen meglévő besorolások és korszakok léteznek ebben a témában.

Először is a települések feloszthatók nagyságuk szerint. Kőszegfalvi György és Loydl Tamás szerint lehetnek nagyvárosok (80 000 lakostól), középvárosok (30–80 000 lakosig) és kisvárosok (30 000 lakosig). A falvak szintén a lakosok száma alapján lehetnek: törpe- (200 főig), apró- (200–500 fő), kis- (500–1000 fő), közepes (1000–3000 fő) és nagyfalvak (3000 fő fölött). Ezenkívül meg kell említenünk még az óriásfalvakat is (5000 fő fölött), melyeket az utóbbi évtizedekben várossá nyilvánítottak.

⁷ Borovszky Samu 1909-ben Bács-Bodrog megyéről írt tanulmányában található a térkép.
 Forrás: http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/kepek/big_varmpic_Bacs1-001.jpg

Más források szerint⁸ a települések lehetnek: kistelepülések (500–599 fő), aprófalvak (500 fő alatti népesség), törpefalva (200 fő alatti népesség), kistelepülés (5000–20 000), középváros (20 000–100 000), nagyváros (100 000 fölötti lakosság). Az ENSZ kategóriái szerint városokról 20 000 fő felett beszélhetünk, míg pl. Dániában az alsó határ 250 fő.

	Hazánkban a népességszám alapján kialakult hierarchia	Az ENSZ Demográfiai Évkönyve által használt településhierarchia
Metropolis	1 millió felett	1 millió felett
Nagyváros	100 ezer felett	500 ezer és 1 millió között
Középváros	20 ezer és 100 ezer között	100 ezer és 500 ezer között
Kistelepülés	5 ezer és 20 ezer között	20 ezer és 100 ezer között
Község	5 ezer alatt	

Amint már említettem, a magyar települések organikus fejlődése négy korszakra bontható. Az első korszak a megalakulás korszaka, a települések differenciálódása, amikor Szent István elrendelte, hogy minden tizedik falu templomos falu kell, hogy legyen. Szekeres László Középkori települések Északkelet-Bácskában című tanulmányában 81 települést dolgoz fel, 28 templomos és 53 templomtalan falvat. Azok a falvak, melyekben templom épült, tovább fejlődtek és terebélyesedtek (Adorján⁹, Martonos¹⁰), a templomtalan falvak (Arnacstelke¹¹, Asszonyfalva¹², Baka¹³, Csík¹⁴, Füles¹⁵) viszont egyszerűen eltűntek vagy egybeolvadtak az intenzíven növekvő templomos falvakkal. A tatár támadás után IV. Béla király, tartva egy esetleges újabb támadástól, illetve okulva az előbbi hibákból, elrendelte, hogy a településeket védelmi rendszerrel kell körülvenni. (Evlíja Cselebi, azaz Mehmed Zilli egyik útleírásában említi Martonost és a martonosi fából készült erődítményt közvetlenül a Tisza partján.) A településfejlődés folya-

⁸ <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok>

⁹ 1271-ben épült Boldogasszony tiszteletére épített monostorral Alsó-Adorjánon.

¹⁰ 1237-ben említik, a martonosi monostorral kapcsolatban.

¹¹ Egy irat Boduni János birtokaként említi a falut, mely Adorján és Gyékénytő falvak között feküdt. A falu pontos helye ismeretlen.

¹² Először a XII. és XIII. század fordulóján hallunk róla. Fekvését Iványi a mai Ada tájára teszi, Csánki kevésbé határozottan Ada és Óbecse között véli fellelhetőnek.

¹³ Baka település neve csak egyszer fordul elő az 1520/22. évi kalocsai tizedlajstromban, az Óbecse és Topolya között elterülő térségen kellene keresni.

¹⁴ A Csík, Csika, Csíktő, Csíkegyház, Csicsanica nevű települések, puszták között ma még elég nehéz eligazodni.

¹⁵ A település nevével csak az 1520/22. évi tizedlajstromban találkozunk Asszonyfalva és Baka neve mellett. Adától és Péterrévétől nyugatra terülhetett el.

mata a török megszállás alatt megtorpan. A lakosság védettebb területekre menekül, a városokba, ezért a falvak nagy része elnéptelendik. Vajdaságban a Tisza menti falvak nagy része a tűz martalékává vált a török uralom alatt. A harmadik periódus az újjáépítés időszaka volt. A magyarság az 1700-as évek első felétől térhetett csak vissza. Magyarország szinte minden megyéjéből telepedtek itt le. Legnagyobb számban a túlnépesedett észak-magyarországi megyékből érkeztek. Az észak-bánáti falvak vagy a közép-bánáti Torontálvásárhely, Muzslya, de például a Tisza bácskai oldalán fekvő Kanizsa és Adorján most is a szegedi dohányosok ő-ző nyelvjárását beszéli. (A településtörténeti kutatások a Vajdaságban még közel sincsenek befejezve, sok helyen el sem kezdődtek.) Ebben az időben alakul ki a falvak mai utcahálózata (1767-ben Péterrévén). A negyedik fejezet a településfejlődésben az 1920-as trianoni békeszerződés után következett be. Az új határ menti települések magukra maradtak. A városok (Szeged és Szabadka) vonzáskörzet nélkül maradtak, egyes falvak pedig vonzásközpont nélküliek lettek, és lassú pusztulásra ítéltettek (Gyálarét, Adorján) (KÖSZEGFALVI–LOYDL 2001).

A TELEPÜLÉSFEJLŐDÉS HATÓTÉNYEZŐI

A települések különböző természeti és társadalmi tényezők hatására jönnek létre. Míg Kőszegfalvi György és Loydl Tamás hét csoportba sorolja a település kialakulására ható tényezőket (természeti, gazdasági, társadalmi, műszaki, ökológiai, szerkezeti és irányítási), addig egyes források szerint a települések kialakulásának hatótényezői két csoportra, a természeti (domborzat, termőföld minősége, nyersanyagforrások, víz közelsége) és a társadalmi (vásárvonal, folyami átkelőhelyek, közlekedési csomópontok) hatótényezőkre oszthatók. Más források szerint a vásárhelyek voltak hatással a települések kialakulására. Köztudott, hogy a honfoglaló magyarok a IX–X. században nomád állattenyésztésükből adódóan telente szilárd épületekben laktak, nyáron viszont a legelőkön ideiglenes szállásokat készítettek. Major Jenő (TAUSZ 1982) kutatásai alapján az egykori települések ősei a vásároshelyek lehettek. A szó iráni eredete arra utal, hogy a magyarok már vándorlásaik során megismerkedtek a vásárokkal. A vásárhelyek kialakulásában szerepet játszottak az egyes régiók fekvései, az útvonalak helyrajza és az egyes, elsősorban a szláv és a magyar népcsoportok találkozási pontjai. Ez lehet az egyik magyarázata annak, hogy a vajdasági településhálózat az idők folyamán az óriásfalvak és a tanyavilág szimbiózisára épült.

Azt mindenképpen megállapíthatjuk, hogy a vajdasági falvak kialakulásának hatótényezői szoros kapcsolatban állnak, „lineárisan” függnek egymástól. Az elsők a táji adottságok, melyek meghatározzák nemcsak a települések formáját, de a közlekedési lehetőségeiket is. Ezért is érdekesekek a folyóparti települések, mert nem mindennapi kapcsolat alakult ki a folyami közlekedés és a szárazföl-

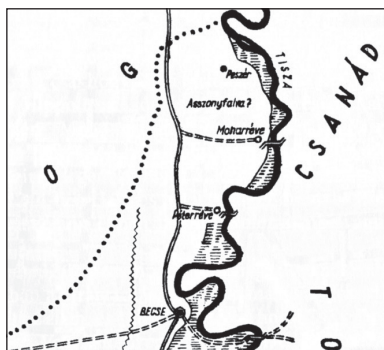
di között. Vagyis, ha adottak a táji faktorok és a közlekedési lehetőségek is, a harmadik csoportba a kereskedelmi-társadalmi tényezők kerülnek. A harmadik csoportba sorolt tényezők nem véletlenül állnak a sor végén, ugyanis ők a már adott táji és közlekedési feltételekhez alkalmazkodva tudtak kifejlődni, és csak harmadízben formálják a falut. Az már más kérdés, hogy az idő múlásával ezen faktorok hatása érezhető leginkább az utóbbi évtizedek településfejlődése során.

Meggyesi Tamás *Városépítészeti alaktan* című könyvében ír a tervezés archetípusairól. A centrális, a lineáris és az irányultság nélküli (kikötő jellegű) településekről. Azt, hogy a település melyik csoportba fog tartozni, a természeti tényezők határozzák meg. Ha szemügyre vesszük a vajdasági falvak Tisza menti csoportját, nem állíthatjuk egyértelműen, hogy kikötő jellegű településekről van szó, gondolván, hogy a folyó hatására úgyszólván irányultság nélküli településekről beszélünk. Ebből is látszik, hogy nem egyértelmű a probléma megoldása, és hogy alapos vizsgálat nélkül nem lehet egyértelmű evidens sémákat létrehozni. További vizsgálatok szükségesek.

A következő települést meghatározó tényező a közlekedés, mely egy, a táji adottságok által indukált paraméter. Ahogy már említettem, külön elemzendők a folyami és a szárazföldi kapcsolatok összefonódása. Nagy hatással volt ugyanis a települések kialakulására a Tisza folyó jelenléte. A kompjaratok és a kompki-kötők-vasútállomások kapcsolata nagyban meghatározta a települések főutcáit.

A hatótényezők sorát a kereskedelem zárja, ugyanis harmadízben és mondhatni véglegesen a piacterek és a vásárok határozták meg a települések mai formáját és helyzetét. (1406-ban Adorján heti piactartási jogot kapott, ami hozzájárult a falu organikus utcaszerkezetének megtartásához, vagyis ahhoz, hogy ne néptelenedjen el teljesen a török uralom alatt.)

A főter és a piactér régen is, ma is a település központjában helyezkedett el. A piacnak állandó helye volt, és ott tartották a heti vásárokat. A kora középkori települések piactereinek döntő szerepük volt a városok kialakításában is. Legtöbb város piachelyből fejlődött naggyá, a piactér vonzotta a letelepedő kézműveseket, kereskedőket. A nép számára a piactér nemcsak a termékcseré és üzletkötés színhelye volt, hanem a pusztákról és tanyákról érkező emberek gyülekezőhelye is, ahol megtudhatták az új híreket, a felolvasott hirdetéseket. Összefoglalva, a piactér volt a kulturális élet központja. Említést érdemelnek még a társadalmi élet színteréül szolgáló kocsmák, kaszinók, egyleti helyiségek, melyek hasonló feladatokat láttak el, mint a piactér. Ezek az épületek legtöbbször önálló, községi vagy földesúri tulajdonban álltak, valamint a település számos ünnepi alkalmának részleges színteréül szolgáltak. Mára javarészt lebontották ezeket az épületeket, de némelyek, bár átépítésre szorulnak, ma is őrzik eredeti funkciójukat. Így például a péterrévei Nagy cukrászda, vagy ahogy a helyiek nevezik, a Nagylépcsős cukrászda már évtizedek óta működik ugyanazon a helyen.

Az ábrán Péterréve, Moharéve és környéke Bács vármegye XIV. század előtti térképén.¹⁶ A térképen jól látszik az Újvidék–Szeged-út, valamint a rév- és kompjáratok kapcsolata. Azok a települések, melyek biztosítani tudták a szárazföldi és a folyami útvonalak kapcsolatát, óriásfalvakká nőttek ki magukat (Mohol – 6009 fő, Péterréve – 6350 fő, Bácsföldvár – 5110 fő)¹⁷, míg a többi település a kis- és közepes falvak csoportjába tartozik (Martonos – 2183, Adorján – 1128, Tiszaszentmiklós – 2324, Padé – 2376, Tiszatarros – 1009, Rezsőháza – 2034¹⁸, Zalánkemén – 674)

Általános jellemzője a vajdasági falvaknak az is, hogy mindegyik falu főterét a templom határozza meg. Esetenként két templom, az ortodox és a katolikus. A spirituális élet központja mellett a település központjában domináns szerepet tölt be a községháza épülete is. A templom és a községháza épülete a falu identifikációs pontjai, a történelem során szinonimák lettek a településközponttal. Vagyis, ha az emberek azonosítani akarnak egy helyet, olyan épületekhez fogják őket viszonyítani, amelyek (többé-kevésbé) mindenki számára ismertek, és ugyanazt jelentik. Vagyis, ha templom, akkor magas, tornyos, szakrális építmény, amely a központi tér fölé emelkedik.

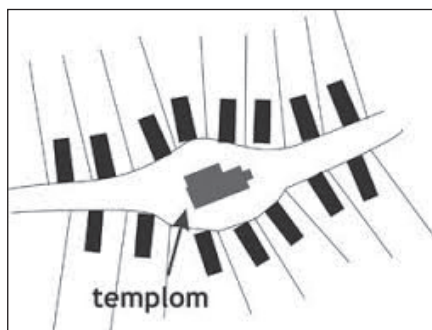
A községháza a hivatalos ügyek rendezésének helyszíne volt. Az a gondolat sem elvetendő, hogy szimbolikus jellegük teszik emlékezetessé ezeket az épületeket. Ugyanis a XVII. század végéig az emberek nem nacionalitás alapján azonosították magukat, hanem rang és vallási hovatartozás alapján. Az évszázadokon át tartó azonosítási módszer belénk ivódott, és akkor is, ha mára ez elavult, a településeket a hatalom szimbóluma, a községháza, illetve a szakrális létesítmények alapján ismerjük fel. A központban kapott helyet továbbá az iskola épülete és a tanítók lakása is.

¹⁶ A térkép feltételezhetően Györfly György az Alföld, kora középkori térkép részlete. Forrás: <http://vajdasag.rs/Mohol>

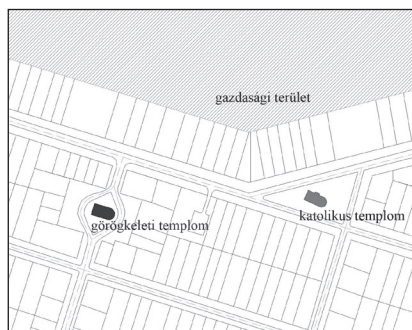
¹⁷ A 2011. évi népszámlálás adatai alapján.

¹⁸ A 2002. évi népszámlálás adatai alapján.

A főtér mindvégig megőrizte a település életének meghatározó funkcióját, ez a tér a mai napig a település lelke. Péterréve központi terét régen Köpködőnek nevezték a helybeliek, feltehetően azért, mert a központi tér volt az információcsere helyszíne. Itt kötöttek üzletet a fuvarosok, idénymunkások. Néhány esetben azonban ez a tér meg lett fosztva egykori rangjától, és már nem tudja betölteni a neki szánt szerepet. Ez az eset Tizaszentmiklós esetében, ahol a katolikus templom a főtca tengelyén helyezkedik el. Az egykoron jól működő orsós településközpont koncepcióját a XX. század során bekövetkezett motorizáció teljesen lerombolta. A templom gyalogosan megközelíthető ugyan, de a templom előtti tér teljesen a forgalom áldozatává vált. Feltevődik a kérdés, meddig mehetünk el a modernizáció során? Hol vannak és melyek azok a határok, melyek már nem a település fejlődését szolgálják, hanem sokkal inkább ártanak neki?

Az orsós település sematikus rajza

Tizaszentmiklós központjának vázlatos rajza¹⁹

A táj, a közlekedés és a kereskedelem tanulmányozása még mindig nem elegendő ahhoz, hogy meg tudjuk határozni a faluszerkezetet. Meghatározó szerepe van a társadalomnak, az ember alapvető spirituális és szociális igényeinek, amikor a különböző hatások eredményeként létrejött a település, élni kezdett, fejlődésnek indult. A történelem során kialakultak azok a jellegzetességek, melyek ma már egyértelműen azonosultak a faluval, illetve a településsel, és fő meghatározói lettek. Ezek az épületek a templom, a temető, a városháza (vagy a helyi közösség épülete), az iskola, a vasútállomás és a piac. Ezek a tényezők alakították tovább a településeket és alakították ki mai kinézetüket.

¹⁹ Saját készítésű ábra (a Google Earth segítségével).

Leszögezhetjük, hogy egy település ott alakult ki, ahol a természeti adottságok kedvezőek voltak, mert itt tudtak földet művelni, letelepedni, itt alakultak ki a megfelelő közlekedési útvonalak, melyek később meghatározták a fennmaradáshoz és fejlődéshez nélkülözhetetlen kereskedelmi csomópontokat, magát a falusi életet.

A VAJDASÁGI FALUHÁLÓZAT

A vidéki települések megőrzése és fejlesztése fontos szempont az egyén fejlődése szempontjából. Az itthonérzet, a hovatartozás létünk alapja. Vajdaságban nem tapasztalhatunk erőteljes táji különbségeket. A hasonló adottságú tájak hasonló településtípusokat hoztak létre, hasonló formákat és szerkezeteket, de ennek ellenére mégis egyéni, részleteiben eltérő formákat, melyek hűen tükrözik a falusi élet egyszerűségét. Az egyediségre való törekvést inkább az épületek térbeli megvalósításán tudjuk nyomon követni.

A falusi emberek életében egyértelműen kimutatható a régi szeretete. Felmérések szerint a legnépszerűbb épülettípusnak az eklektikus oldalházak (az utcategellyel párhuzamosan elhelyezkedő épületek) számítanak.

Oldalház Bácsföldváron

Ahogy már említettem, a Vajdaságra, különösen a Tisza mentére, nem jellemző a sűrű faluhálózat. A tartománynak összesen 306 falva van, ebből, mint ahogy már említettem, 13 falu fekszik a Tisza partján. A Tisza menti falvak egymástól távol találhatóak, tanyahálózat veszi körül őket. A magyar településhálózat egyik legsajátosabb tartozéka az alföldi tanya, annak ellenére, hogy a klasszikus értelemben felfogott tanyavilág jelentősen változott az utóbbi évtizedekben. A XX. századi államosítás során felszámolták a tanyák nagy részét. Az ott élő embereket a környező falvakba telepítették, birtokaik az állam tulajdonába kerültek, mivel a szocialista államhatalom alapelve a központosításra épült, s nem nézte jó szemmel az önállóságot és szabadságot megtestesítő szórványtelepülési rendszert. Ezért igyekezett teljes egészében megszüntetni azt.

A tanyán élők falvakba üzése az egyik magyarázat a Vajdaságban kialakult óriás- és nagyfalvak létezésére. A másik indok a fentebb említett szárazföldi és vízi közlekedés kapcsolatában rejlik.

ÖSSZEGZÉS

A vajdasági faluhálózat tanyák és falvak szimbiózisára épült. A török uralom alatti időkben a kisebb települések és a szórvány lakosai a nagyobb biztonság, a túlélés érdekében tömörültek, létrehozva ezzel a mai faluhálózatot, ortogonális utcaszerkezetű településekkel, melyek a XVIII. század során, a török kiűzése után, újra benépesültek. A nagy falvak igénye a nagyobb termőterület után, illetve a nagy távolságok és a földművelés hatékonyabb tétele okán, a falu népességének jelentős része kiköltözött a termőterületekre, létrehozva ezzel immár másodjára a vajdasági tanyavilágot. A XX. századi szocialista rendszer centralizációs törekvései során felszámolta a tanyavilágot. A birtokosokat a környező falvakba telepítette, földjeik az állam birtokába kerültek. A XXI. században ugyan megindult a vagyon és a föld visszaszámaztatása, de számottevő eredménye még nincs.

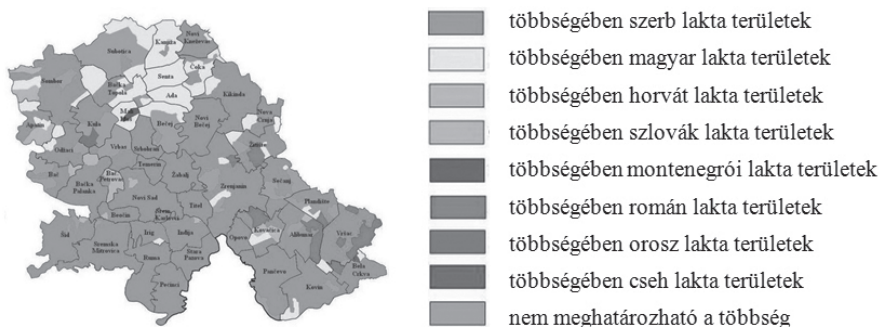
A vajdasági falvak eloszlása a térben:

Az elemzett Tisza menti falvak a következő községekhez tartoznak:

- 1. Martonos – Magyarkanizsa, 2. Adorján – Magyarkanizsa, 3. Tizaszentmiklós – Csóka, 4. Padé – Csóka, 5. Mohol – Ada, 6. Péterréve – Óbecse, 7. Bácsföldvár – Óbecse, 8. Tiszatarros – Nagybecskerek, 9. Rezsőháza – Nagybecskerek*
- 10. Zalánkemén – India*

Északról dél felé haladva, fokozatosan megváltozik a vajdasági települések etnikai összetétele. Az északi területeken javarészt magyarok lakta falvak, városok találhatóak, délebbre pedig a szerb lakosság dominál.

Falu	Lakosok száma [fő]	Terület [km ²]	Népsűrűség [fő/km ²]
Martonos	2183	52,2	44
Adorján	1128	19,7	57
Tizsaszentmiklós	2324	63,6	45
Padé	2376	78,3	37
Mohol	6009	68,1	100
Péterréve	6350	123,0	59
Bácsföldvár	5110	69,8	78
Tizsatarros	1009	52,5	22
Rezsőháza	2034	49,3	41
Zalánkemén	674	49,0	14

A Vajdaságot meghatározó városok és mezővárosok és a vonzáskörükbe tartozó Tisza menti falvak. Felosztásuk területi nagyság, lakosságszám és etnikai összetétel alapján

Ahogy már említettem, a falvakat a lakosok száma szerint a következő csoportokra osztjuk: törpe- (200 főig), apró- (200–500 fő), kis- (500–1000 fő), közepes (1000–3000 fő) és nagyfalvakra (3000 fő fölött). Ezenkívül meg kell említenünk még az óriásfalvakat is (5000 fő fölött). Ezen adatok ismeretében megállapíthatjuk, hogy a vajdasági Tisza menti falvak – a lakosok száma alapján – a kis-, közepes és az óriásfalvak csoportjába tartoznak. A magyarázat erre az, hogy mivel folyó menti településekről van szó, a vízi és szárazföldi kapcsolatok hatására a népességszámuk is nőtt. Mohol, Péterréve és Bácsföldvár rendelkezik kompikötővel, főutcájuk pedig összekapcsolja a vízi forgalmat a vasúttal.

Falv	Etnikai összetétel					
	Magyarok	Szerbek	Romák	Horvátok	Szlovákok	Románok
Martonos	86,89%	7,10%	3,93%			
Adorján	76,68%		5,17%			17,33%
Tizsaszent- miklós	26,51%	56,62%			6,36%	
Padé	66,62%	24,70%	4,12%			
Mohol	62,14%	32,25%	2,25%			
Péterréve	70,71%	21,41%	3,32%			
Bácsföldvár	46,26%	44,38%		1,23%		
Tizsatarros	0,7%	96,49%				
Rezsőháza	0,83%	97,39%				
Zalánkemén		71,95%		16,02%	2,81%	

A TISZA MENTI FALVAK SZERKEZETE

A vajdasági Tisza menti falvakat vizsgálva megállapítható, hogy zömmel sakkttáblaszerű rácsos utcaszerkezet alkotja őket. A folyó jelenléte hasonlóképpen formálta a településeket. Mégis minden település egyszeri és megismételhetetlen jelenség, melynek sajátosságait csak az adott település helytörténetének ismeretével, valamint egyedi alakjának leírásával lehet megismerni.

Mindezek ellenére a másutt is fellelhető, ismétlődő jegyeket sem szabad lebecsülni, hiszen segítenek a tipikus jegyek megismerésében. A vajdasági települések alaprajzán ugyanis jellegzetesen ismétlődő úthálózati mintákat is felfedezhetünk. Ezeket a mintákat Meggyesi Tamás *Települési kultúránk* című könyvében két csoportra osztja: a primer hálózatokra, utcák azon csoportjára, amely a település szerkezetét alapvetően meghatározó közlekedési útvonalakat tartalmazza. Valószínű, hogy ezek voltak a település legkorábbi utcái, melyek a táji hatótényezők befolyására alakultak ki. A szekunder hálózati elemek a település fokozatos besűrűsödésével jöttek létre, s javarészt a tervezettség jegyeit mutatják (MEGGYESI 2008).

Péterréve a II. katonai felmérésen²⁰

Péterréve mai utcahálózata

A piros szín a falu két főutcáját jelöli, a narancssárga pedig a primer utcahálózat többi elemét. A sárgával jelölt utcák a szekunder utcahálózat részei, azok ugyanis a falu növekedésével jöttek létre.

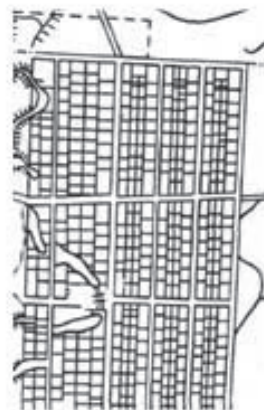
A települések fejlődése általában az egyszerűtől az összetettebb változatok irányában alakul, az igények kibontakozását a természeti, a gazdálkodási és a kereskedelmi körülmények befolyásolják. A szerkezeti, anyagválasztási lehetőségeket a környezet kínálja. Mindezt az ember képességei, hagyományai formálják faluvá, otthonná, amelyben jól érzi magát (ISTVÁNFFY).

Halmazfalva

Szalagtelkes utcaszerkezet

Ortogonalis utcaszerkezet²¹

²⁰ Forrás: <http://mapire.staatsarchiv.at/en/>

²¹ Forrás: <http://www.sulinet.hu/tovabbtan/felveteli/2001/12het/foldrajz/foci12.html>

A vajdasági Tisza menti települések nagy részénél jól megfigyelhető a primer utcahálózat tervezettség, tehát nem spontán, organikus módon alakultak ki.

Martonos a II. katonai felmérésen, ahol nyomon tudjuk követni a Tisza egykori folyását

Martonos utcaszerkezete ma

Martonos az egyik kivétel a vajdasági falvakra jellemző ortogonális utcaszerkezet alól. A jelenség oka az lehet, hogy a falu már a középkorban is létezett. Első írásos említése 1237-ben történik, egy Márton nevű kolostor kapcsán, és bár a török uralom alatt népessége nagy része Szegedre menekült, soha nem néptelenedett el teljesen. A falut két párhuzamosan elhelyezkedő (fő)utca határozza meg, melyek félkörívben kapcsolódnak össze, s ezzel alakítják ki a falu központi terét.

Sokszor a primer utcahálózat a Tisza folyásirányát követi. Kiváló példa erre Adorján, azzal a különbséggel, hogy míg Martonos jellegét a szabályozás előtti Tisza határozza meg (a folyásvonal azóta megváltozott – lásd a fenti ábrát), addig Adorján esetében a folyamirány nem változott, így ma is egyértelműen nyomon követhető a folyó hatása a település kialakulására. Az Árpád-kori település nevét 1271-ben említik először Adryanként. 1406-ban a falu a vásártartási engedély megszerzésével, 1428-ban pedig a kanizsai révmentességgel biztosította fennmaradását. 1717-ben a tatárok feldúlták a falut, de az nem néptelenedett el teljesen. 1858-ban épült a falu temploma, nyolc évvel később pedig a paplak. A település főutcája követi a folyó ívét, ezzel kikötő jellegű település érzetét kelti. Utcaszerkezetét nehéz egyértelműen meghatározni, ugyanis a főutca az organikus, szabálytalan település képét idézi bennünk; a mellékutcák szabályos kapcsolódása a főutcahoz a tervezettség jeleit mutatják. Adorján kiváló példa a primer és a szekunder utcahálózat keveredésére. A szekunder utcahálózata ortogonális jegyeket mutat, a primer utcahálózat pedig inkább szalagtelkes falu érzetét kelti.

A szalagtelkes falu megjelenési formái közé tartozik az orsós utcájú falu is. A tiszaszentmiklósi ortodox templom körüli tér a főutca orsó alakú kiszélesedé-

se. A központi tér orsó formáján kívül más jel nem utal orsó alakú falura, ezért Tizsaszentmiklós az ortogonális utcaserkezetű falvak csoportjába sorolandó. A falu orsós utcaközpontjának problémája már ismeretes. Az 1280-ban Rasán-Szent-Miklós néven említett falu ortogonális utcaserkezetét két egymást metsző főutca határozta meg, melyek metszéspontján található a falu főtere. A falu ezen része egy orsó formájú település képét vetíti elénk, amely később az ortogonális utcaserkezet szabályai szerint fejlődik tovább. Ahogy már említettem, a motorizáció megbénította a központi tér működését, így az az idők folyamán megszűnt létezni. Mára Tizsaszentmiklósnak nincs központi tere.

Padé²², Mohol²³, Péterréve²⁴ és Bácsföldvár²⁵ tipikus vajdasági falunak mondhatók, szabályos, ortogonális utcaserkezetük miatt. De nem csak az utca-

²² Ásatási leletek mutatják, hogy Padé Árpád-kori település. 1333–1334-ben már plébániával is bírt. A XVIII. század végén Torontál vármegyéhez csatolták, ekkor kezdték el lecsapolni a települést körülvevő mocsarakat. A munkáshiány miatt Szeged környékéről munkásokat telepítettek ide, ekkor épült fel Szerbpadé mellett Újpadé, később Magyarpadé. Szerbpadé megtartotta azokat a területeket, melyeket őseiktől örökölték, Magyarpadé házai pedig évről évre szaporodtak.

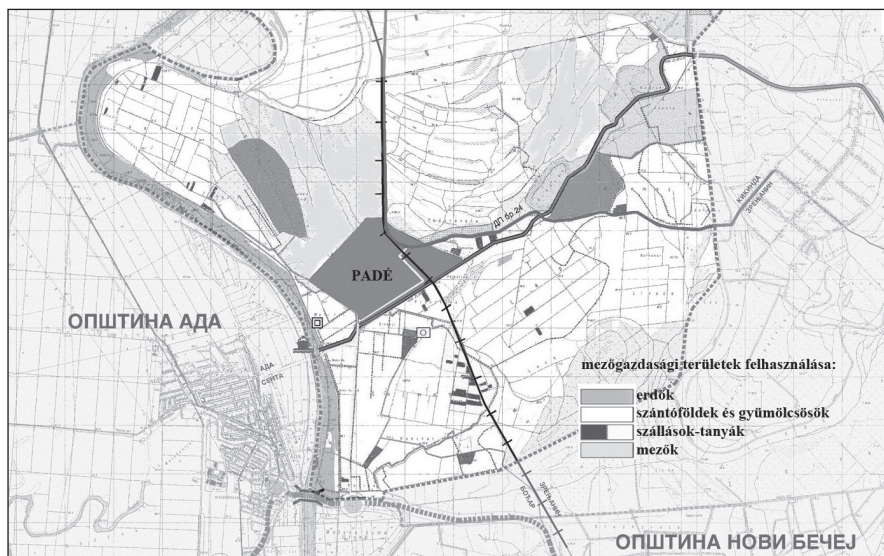
²³ Mohol nevét 1230 és 1233 között említette először oklevél Moharewe, Moharewy néven. 1702-ben, a határórvédék szervezésekor, Mohol katonai sánc lesz. A magyarok 1805-ben telepedtek itt le számosan, 1906-ban plébániát kaptak. 1864-ben marhavész, 1866-ban kolera, 1870-ben pedig árvíz pusztított a községben.

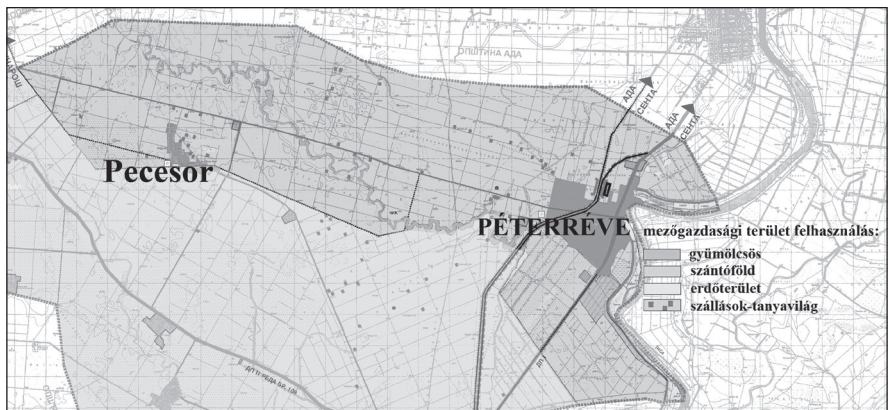
²⁴ A települést először 1093-ban említik. Az 1550-es években több szláv néven is említik (Petrovcse, Péterint, Peterin, Petrin), ami arra utal, hogy a falunak szerb lakossága lehetett. A szerbek 1698-ban telepedtek itt le. 1767-ben 22 magyar család is lakott itt. A település temploma 1805-ben épült, azonban 1854-ben hatalmas tűzvész pusztított a faluban, melyben a templom is leégett. Nagy áldozatok és a hívek odaadó munkája árán sikerült újjáépíteni. A péterrévei kikötő fejlődését nagyban előmozdította, hogy Milványi Cseszney gróf itt hajózta be ló- és marhaállományát. 1848-ban egyesült Bács-Bodrog vármegyével. 1889-ben megépült a falut átszelő vasútvonal is.

²⁵ Bácsföldvárnak 1904-ig Tisza-Földvár volt a hivatalos neve, a Tisza mellett, Óbecse alatt terül el. A községtől északra a Cserna bara mocsár mellett, három őshalom látható, egyik közülük a Csonthalom, melynek közelében egykor földvár állott, amelyet a tiszai töltések építésekor elhordtak. E földvárról kapta nevét a helység. Az 1699-ből való török határmappán Csurog fölött, a Tisza mellett jelezve van az antiquum reductus (sánc) gradistye. Ez a mai Földvár, de még nem falu. 1751-ben, mint a többi tiszai katonai sáncok, Földvár is felszabadul, s a tiszai koronakerületbe kerül. Lakossága szerb, csak később telepednek le itt magyarok. 1773-ban épült fel Földváron a mai szerb templom. 1806-ban szervezték a római katolikus lelkészséget, 1833-ban pedig a római katolikus templom is felépült. Bácsföldváron 1818-ban kaptak céhszabadalmat a takácsok, asztalosok, lakatosok stb. 1848 júliusában Földvart a szerbek bevették, a lakosság menekülni kényszerült, de 1849 szeptemberében ismét visszajöhettek. 1870-ben a koronakerülettel együtt megváltotta magát a földesúri terhek alól. A község határa ekkor 14 514 kat. hold, ebből a községé 5390. Ezt fölöstották a közbirtokosok között mint legelőjutalékot. Határában nyilvántartották a bácsföldvári szállásokat.

hálózat teszi hasonlóvá a településeket. A falvak központját két, egymást metsző főutca határozza meg. Az egyik Padé esetében a Nagyikindát Törökkanizsával összekötő út, Mohol, Péterréve és Bácsföldvár esetében pedig az Újvidéket Szegeddel összekötő főútvonal. A másik irány pedig mind a négy esetben a kompikötőt a vasútállomással összekötő út. Általánosan elmondható, hogy a főutcák kereszteződése határozza meg a falu főtérét, itt található a templom és a városháza épülete.

Érdekes tény, hogy a folyó kanyarulataitól függően, az üledék lerakódása vagy a part elmosása sokszor több száz méterrel „eltávolította” vagy közelebb hozta a települést a folyóparttól. Erre jó példa Péterréve. A faluközpont ugyanis jelentősen eltér a település mértani középpontjától, körülbelül 500 méterre van a folyótól.

A fenti térképek jól szemléltetik a Tisza menti óriás²⁶ és közepes nagyságú falvakat²⁷ és a hozzájuk tartozó gazdasági területeket. Az is leolvasható a térképekről, hogy a település nagyságával arányosan növekszik vagy csökken a településhez tartozó tanyák száma. Ez a jelenség a kétfelteles²⁸ vagy szálláskertes gazdálkodási módnak köszönhető, mely az Alföldön is elterjedt gazdálkodási forma

²⁶ Bácsföldvár, Péterréve és Mohol.

²⁷ Padé.

²⁸ A kétfelteles települések esetében a háztartások két beltelekkel rendelkeznek. Az egyikben állt a lakóház, a település központjában, míg a másik telek a rajta álló gazdasági épületekkel a kertésben, a lakóövezeten kívül található övben helyezkedett el. A gazdasági telket nevezték szálláskertnek, akókertnek, istállókertnek vagy egyszerűen csak kertnek. A lakóövezetben a telkek igen kis méretűek voltak, míg a szálláskertes övezetben a nagy-, állattartásra alkalmas telkek kaptak helyet. És bár a kétfelteles település utcahálózata szabálytalan, a halmazfalvak sajátossága, módosulva ugyan, de a vajdasági falvaknál is fellelhető ez a gazdálkodási típus.

Bácsföldvár nem fekszik szigorúan a Tisza partján, hanem annak holtágán, a Holt-Tiszán. Amellett, hogy a falu az ortogonális utcaserkezetű települések csoportjába tartozik, morfológiailag teljes mértékben alkalmazkodott a Tisza holtágának alakjához, és a település egészen a vízpartig épült ki, így besorolható a kikötő jellegű települések közé is (MEGGYESI 2009).

Tiszatarros szintén sakktabla-alaprajzú falu, mely annyiban tér el az előzőektől, hogy főutcája nem a vízi és szárazföldi kapcsolatok vonalán alakult ki, legalábbis nem olyan formában, mint Péterréve vagy Mohol esetében. Tiszatarros főutcája a falu környékén levő szállásokat kötötte össze a kompikötővel.

Rezsőfalva szintén ortogonális utcaserkezettel jellemezhető. Ám Rezsőfalva érdekessége abban rejlik, hogy a XX. század közepétől a falunak nincs temploma, így klasszikus értelemben vett főtérről sem beszélhetünk. A település lelke ezért a központban található park és a benne található kút. Nem egyedülálló eset, hogy a kút a találkozások helyszíne. A vándorló életmód szerves része volt az itató, a kút, mely elsősorban pihenőhely, de áru- és információcsere helyszínül is szolgált.

Az utolsó elemzett falu Zalánkemén, itt torkollik a Tisza a Dunába. A falu morfológiailag eltér a jellegzetes, rácsos utcaserkezetű vajdasági településektől. Egy tipikus kikötő jellegű, irányultság nélküli (MEGGYESI 2009), organikus utcaserkezetű faluról beszélünk, melynek főutcája párhuzamos a folyóval, így nem határozható meg egy központi tér. A falura jellemző a szabálytalan utcahálózat, mely a domborzat formáit követi.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a vajdasági falvak javarészt ortogonális utcaserkezettel rendelkeznek. Főterüket általában a katolikus és/vagy az ortodox templom határozza meg. Főutcáik a folyami és a szárazföldi kapcsolatok megvalósulásakor jöttek létre, a piacterek pedig ennek függvényében.

A falvak hosszú történelmet tudhatnak maguk mögött. Az örökül kapott hatalmas értéket képviselő épített környezetbe egy-egy generáció csak kisebb változásokat képes végrehajtani, a viszonylag homogén karakterű, örökölt állapotok mindig túlsúlyban vannak. A táji, települési és építészeti hagyományértékek így együtt határozzák meg a falu arculatát, saját arcát és egyéniségét. Ami érték, és amit meg kellene őrizni.

A települési érték a falu térképi szerkezetében értelmezhető, ahogyan a természeti környezethez és az egykori élet- és munkafolyamatokhoz alkalmazkodott a település.

Az utcára néző házak és telkek mérete, gyakori hosszanti tagoltsága, a beépítés jellege, az utcához való viszonya jellemző településérték, hiszen az utcaképet, az utca homlokzatát is meghatározzák.

Martonos

Zalánkemén

HALMAZFALU

„Olyan település, amelynek belsősege szabálytalan alaprajzú, [...] telkei és telektömbjei szabálytalan alakúak, utcái, ha vannak, rövidek és zezugosak.

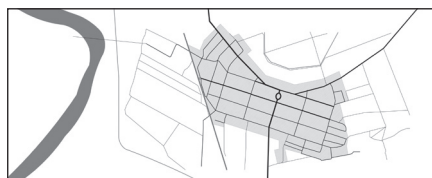
A halmazfalu az egyik legrégebbi alaprajztípus, amely már a feudalizmus előtti időben is elterjedt volt. Előfordult, hogy utcás-soros falvak később halmazosodtak, de még több példa van egykori halmazfaluk szabályozására, utcássá rendezésére. A halmazfalu nemzetektől és népektől független településforma. Előfordul az egész világon” (Magyar Néprajzi Lexikon)

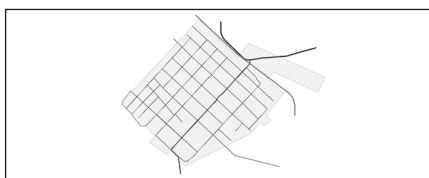
Adorján

SZALAGTELKES FALU

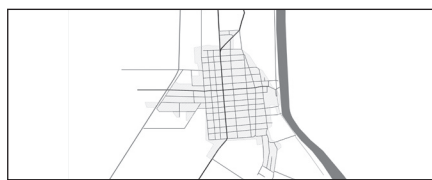
„Olyan település, amelynek egymás mellett fekvő keskeny, hosszú, szalag alakú belső telkei hosszanti oldalukkal érintkeznek, és így alkotnak egyszeri vagy többszöri sorozatot. A legtöbb szalagtelkes faluban a telkek utcai részén áll a telekhatárra épített, véggel utcára néző lakóház. Utána következik a gazdasági udvar istállóval, ólakkal, tárolóhelyiségekkel, és néhol a telken keresztben álló csúrral. A telek hátsó része legtöbbször veteményes vagy gyümölcsöskert” (Magyar Néprajzi Lexikon)

Tiszaszentmiklós

Padé

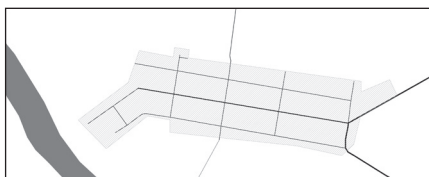
Mohol

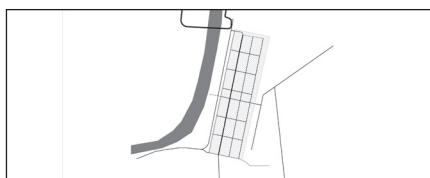
Péterréve

Bácsföldvár

Tiszatarros

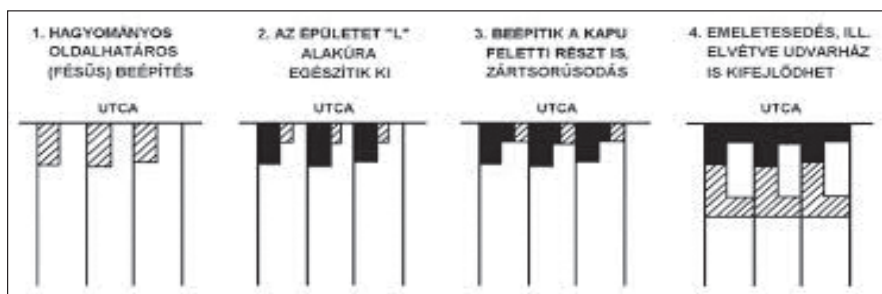
Rezsőháza

SAKKTÁBLA ALAPRAJZÚ FALU
(*ortogonális utcaszerkezetű falu*)

„Szabályos alaprajz és párhuzamos utcák jellemzik. A sakktábla alaprajzú, teleklábas faluban a párhuzamos és derékszögű utcák által körülzárt, téglalap alakú telektömbök két-két egymással érintkező teleksorból állnak. A teleklábas településszerkezet tudatos tervezés, mérnöki kimérés eredménye. A történelmi Magyarországon a 18. században sok sakktábla alaprajzú falut hoztak létre, elsősorban a Bánságban, a Bácskában és a velük érintkező dél-alföldi területeken” (Magyar Néprajzi Lexikon)

TELEKRENDSZER ÉS BEÉPÍTÉS

A vajdasági falvakra jellemző szalagtelkek rendszere legtöbbször még ma is felismerhető, azonban a hagyományos oldalhatáros, azaz fésűs beépítés, vagy ahogy Vajdaságban nevezik, végházas beépítés – főként a település centrumában – fázisonként fokozatosan zárt sorúvá, sőt emeletessé fejlődött. A történeti településmaghoz „hozzáragasztott” újabb szerkezetű településrészeket általában könnyen felismerhetjük a hagyományostól eltérő utca-, telek- és beépítésformákról (SOMFAI 2002).

Az ábra a fésűs utcaképet elvi fejlődési fázisait, az oldalhatáros beépítéstől a hézagosan zárt sorú beépítésen át a zárt sorú beépítéséig mutatja be²⁹

Általánosan elmondható, hogy a vajdasági falvakra jellemző, hogy a településközpont közel lévő épületek zárt utcaképet alkotnak, homlokzatuk gazdagabban díszített, és az ereszmagasságuk is magasabb. A házak az anyagi jólét szimbólumai. Ahogy eltávolodunk a falu központjától, a zárt utcaképet lassan feloldódik, fésűs beépítéssé alakul át. A házak kevésbé patinásak és díszítettek. Az egyszerű élet szépségét prezentálják.

A moholi kompikötőt a vasútállomással összekötő főutca utcaképeének fokozatos változása

²⁹ Forrás: Somfai Attila: Kisalföldi és alföldi mezővárosok különbözősége, kisvárosi értékek védelme. Folyóiratcikk, 2002.

*A péterrévei vasútállomás
megmaradt épülete*

A péterrévei komplexió

Szárazkapu-bejáráttal és épített kerítéssel összekapcsolt oldalházak Bácsföldváron

*A bácsföldvári főutca utcaképi zártágának fokozatos feloldódása
és fésűs utcaképpé alakulása*

A rezsőházi központi park és a benne található kút

A rezsőházi piactér

IRODALOM

Könyvek

- A területi védelem színe és fonákja. XVII. Népi Építészet Tanácskozás, Békés, 2010
 FÉL Edit–HOFER Tamás 2010. „*Mi, korrekt parasztok...*” Budapest
 GYÖRFFY István 1943. *Magyar falu, magyar ház*. Budapest
 HOFER Tamás 1960. A magyar kertes települések elterjedésének és típusainak kérdéséhez. *Műveltség és Hagyomány*
 KŐSZEGFALVI György–LOYDL Tamás 2001. *Településfejlesztés*. Budapest
Magyar Néprajzi Lexikon 1977–1982. Budapest
 MEGGYESI Tamás 2008. *Települési kultúráink*. Magyarország hagyományos települési kultúrái. Budapest
 MEGGYESI Tamás 2009. *Városépítészeti alaktan*. Budapest
 TAUSZ Katalin 1982. *A magyar településhálózat társadalmi rajza*. Budapest
 TÓTH Zoltán–HÜBNER Máttyás 2006. *Településtervezés II*. Pécs

Folyóiratok

- ALBERT Ferenc: Falu és modernizáció. *Erdélyi Digitális Adattár*, 2000
A magyar falu építészeti hagyománya – Istvánfi Gyula műegyetemi professzor röpirata
 A népi építészet esztétikája, forma és díszítés, *Magyar Néprajz IV.* – Életmód, 1997
 BELUSZKY Pál: A regionális központok kialakulása Magyarországon. Regionális központok és regionális fejlődés. *Magyar Tudomány*, 2007. 6.

Internetes források

- <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok/kozseg/falu>
<http://www.sulinet.hu/tovabtan/felveteli/2001/12het/foldrajz/foci12.html>
<http://www.vajdasag.rs>
<http://www.terport.hu>

<http://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0002/5.html>

<http://www.zavurbvo.co.rs/prostorni.php>

<http://adattar.vmmi.org>

Hungarian Villages by the Tisza

The study examines the formation, development and division of village network in Vojvodina, with no attempt to exhaustiveness, based on the sample of ten villages situated by the river Tisza. Community development in Vojvodina, just like in Hungary, can be divided into four periods: villages with churches as legislated by Stephen I of Hungary – the Middle Age settlements; the Turkish occupation period; the period of rapid development and reorganization after the Turks; and the period after the Trianon Peace Treaty. The paper pays special attention to the factors of village formation. Out of the seven factors by Kőszegfalvi and Loydl, three are pointed out: the landscape features; transport and every-day life; and socialization. These factors shape the village determining elements – the main street and the village square, which later bear symbolic features.

Key words: village, village network in Vojvodina, village structure, street plan, village square

Vojvodanska naselja uz tok Tise

Studija posmatra nastanak, razvoj i klasifikaciju mreže naseljenih mesta u Vojvodini, na primeru sela uz tok Tise, i to bez ambicije ka celovitoj razradi problema. Razvoj naseljenih mesta u Vojvodini, kao i u slučaju mađarskih naselja, može da se podeli na četiri razvojne etape: na period crkvenih sela – srednjovekovnih naselja – ustanovljenih zakonikom Svetog Stefana (Ištvana), period potlačenosti pod Turcima, period uhodanog razvoja i reorganizacije naselja nakon turske vladavine, odnosno period nakon trianonskog mirovnog ugovora. U studiji se obraća posebna pažnja na faktore nastanka sela. Od sedam aktivih faktora Kesegfalvija i Lojdl studija ističe tri: predispozicije predela, infrastrukturu i život, odnosno socijalizaciju. Ovi faktori oblikuju elemente koji determinišu naselja: glavnu ulicu i glavni trg, koji vremenom stiču simbolički karakter.

Ključne reči: selo, mreža naselja u Vojvodini, struktura sela, glavna ulica, glavni trg

Beérkezés időpontja: 2014. 04. 03.

Közlésre elfogadva: 2014. 04. 15.